

Братислав Љубишић

Смрт̄ или обнова скулп̄иуре

*покушај одговора на питања која су
постављена изложбама и
најновијом уметничком праксом*

Некако смо навикли да сахрањује-мо: криза и крај класичног романа, време поезије уступа место трагедији, класична слика је мртва – живели перформанси и дигитална слика – све су то наслови текстова који на алармантан начин покушавају да уведу нове односе у уметности и уметничкој комуникацији. А да су далеко од истине не треба посебно истицати: класична слика и скулптура – па и графика, упркос многобројним претњама, трају. Довољно је сетити се да од скоро три хиљаде чланова сталешког удружења, УЛУС, једва тридесетак се искључиво бави новим медијима. Остали су верни класици или комбинују, тј. освежавају стару уметност дајући јој нове димензије. Наравно, оно што све повезује јесте инсистирање на естетичности уметничке творевине. Чак и у време “владавине” случајно нађених уметничких предмета, постојале су интервенције које би естетизовале “проналазак”. Али, сви они који од слике и скулптуре захтевају њен друштвени и нарочито, политички ангажман, не виде у класичној уметности могућност за деловање уметничког дела како на већи број корисника тако и на сам простор у којем

уметничко дело обитава. И сада питање: може ли употребом најразличитијих новина да се сруши постојање и владавина класичне скулптуре?

ОДГОВОР Бр. 1.

Једне године, скоро пре сто, организована је изложба савремене скулптуре у Америци. Иако је био позван и послао два дела – “Птицу” и “Портрет мадам Погани”, Бранкусија није било на изложби. Амерички царинници сматрали су његова дела индустријским производом, дакле тржишном робом, и захтевали наплату царине. Већ тада је почела расправа на питање: где је граница између скулптуре и нескулптуре, као су је звали. А када се појавио Калдер са својим “мобицима”, дискусија је добила непредвидиви ток. Данас је дилема шта све није скулптура. Иако се на изложбама и текстовима који је прате о томе не говори изричито, ја бих, инспирисан Етјеном Суриоом и његовим знаменитим делом: “Однос међу уметностима”, подсетио на неке елементе или детаље. Елем, већ у школи за Обрт и индустријско обликовање, БАУХАУС, постојао је

предмет светлост и његово обликовање. Можда због потребе фотографије и филма, тек оно је заслужило дужно поштовање. Да то није једноставно, показали су немачки експресионисти, Драјер и Мурнау, на пример: употреба чудесних издужених сенки давала је посебан “штимунг” кадровима. Или француски филм тридесетих година прошлог века – дела великих “четири К” и Жана Вигоа. Дефинисање простора попримало је елементе драматургије, а светлост је била носилац драмских акцената. Све је то заједно искористила Марта Грем и у својим балетским инсценијама, када је тело заиста скулптура која се мења по захтевима ритма игре, трагала за човеком који настаје и нестаје на сцени. Мислим да је то, у смислу о којем додире уметности тумачи Сурио, врхунац. Даље, појава хепенинга и психодраме доводи нас до театра тела – сетимо се представа Гротовског. Али и боди-арта Марине Абрамовић чије наступе слободно можемо сврстати у тзв. монодрамске облике театра тела. Питање када је уметник стваралац а када сам и само уметничко дело занимало је у истој мери и Оскара Вајлда и Бодлера, али и Рембоа као и Бранка Миљковића. Најзад, када је промена мишљења у односу на предмет почела да престаје? Да ли са Дишаном и његовом “Фонтаном” – читај писоаром – или можда са Јеронимусом Бошом који је сликао и пакао и рај у облику јајета? И да потсетим на још нешто што је као и светлост такође скулптура у најширем смислу речи – на звук! Ту су дела Арсенија-Арсе Јовановића прави показатељ како се про-

налазе димензије и истовремено укидају у простору.

Овај одговор назван “Бр. 1” је допуна дилеме коју су исказали аутори изложбе под називом “Скулптура, објект или где је граница”, одржаној у Уметничком павиљону “Цвијета Зузорић” априла 2011. године.

ОДГОВОР Бр. 2.

Започећу питањем: ада ли је уметност игра у равни живота? Питање које је себи и другима поставио Џорџ Бајрон још у 19. веку. У знаменитом делу “Дете Херолд” написао је: “Живот је једна игра – зато је одиграј до краја!” Његов живот је и био испуњен таквом радозналошћу – довољно је да се потсетимо да је у његовом замку у Швајцарској, група песника смислила Франкештајна – тачније крхка и љупка леди Шели, са непуних двадесет година. (Те непредвидиве енглеске леди – сетите се гвоздене Маргарет Тачер и њен начин како да се угуши побуна рудара у Велсу!). Пре скоро више од две године, у галерији “Београд” где је доскора имао изложбу о којој ће бити речи, Душан Б. Марковић је приредио изложбу коју је назвао “Свет чуда почиње иза огледала”. На изложби је изложио дела својих пријатеља. Душана Оташевића, Милана Блануше, Велизара Крстића и Милоша Шобајића. Па шта? Па ништа – изложио је скулптуре поменутих уметника а они су по вокацији графичари и сликари! А теза му је била: сликари су ти који обнављају и освежавају скулптуру. Наравно, у прошлости смо имали бројне и сличне примере. “Уоми универзалии” ренесансе су само један вид постојања способних уметника који су се без ика-

квих устручавања бавили различитим ликовним дисциплинама. Разлог је једноставан: потребе наручилаца, али и спремност да се потрага за најбољим могућим узразом приведе крају. Онда, све до 20. века можемо да пратимо такву врсту изражавања и “шетњу” кроз уметност: Дега, Реноар, Брак, Леже и Пикасо стварали су скулптуре. Пикасо је отишао најдаље: он је четрдесетих година прошлог века дошао до чудесног открића – до кавеза. Његове скулптуре су биле толико инспиративне да су имале бројне имитаторе и поборнике, почев од Ђакометија. Настала је тзв, неоготика – издужена тела и занимљиве игре масе која није претендовала да делује волуменом – онако како је то проповедао Микеланђело и доста стриктно спроводили Ро-

БЛАНУША МИЛАН
Фигура, 2011,
керамика, в 30

ден и Мајол. Па и Бурдел. И сада сликари и графичари попут поменути четворке – својим делима успевају да привуку пажњу и радозналост једног скулптора по вокацији! У предговору каталога, Душан Б. Марковић је свима поставио исто питање: “Зашто се бавите скулптуром?” О одлуци да буду скулптори, сликари су углавном истицали потребу да заокруже пластичку идеју и да јој улију неопходну снагу израза. Две изложбе у септембру и октобру ове године показале су у којој мери је осетљивост Марковића била “на месту”: Милан Блануша је добио награду на Првом тријеналу цртежа и мале пластике за скулпторско дело, а Милош Шобајић награду, једину, на Јесењој изложби УЛУС-а. Дело је такође скулптура.

ОДГОВОР Бр. 3.

Који месец касније, после приређивања пријатељима изложбе у гале-

ШОБАЈИЋ МИЛОШ

Мала плажа I, 2012, комбиновна техника, 70 x 80 x 300
 Мала плажа II, 2012, комбиновна техника, 70 x 80 x 300
 Мала плажа III, 2012, комбиновна техника, 70 x 80 x 300

рији “Београд”, Марковић се представља сликама! У галерији “Хаос”, понављам – по вокацији скулптор-огледа се у сликарству и то са проблемом који је итекако битан за слику-истражује покрет у простору. На мене је та изложба деловала подсећајно: серија његових “Шетача”, као и “Носталгија мајстора билијара” уз дела са изложбе “О кастрацији”, уз скулптуру изложену на Октобарском салону 1996, делују као целина у потрази за решењем које се није баш нудило. Сликарска тип размишљања уз скулпторски распоред маса и материјала којим је градио објекте, сажимали су се и посматрачу је нуђен јединствени поступак-дело. Јасно је било, нарочито са скулптуром на Октобарском сало-

ну, да је уметник ушао у врло изазовни тип истраживања и до става: простор се може и треба освајати не само волуменом дела већ и његовим ширењем, неком врстом пулсирања. Тако се постепено, посматрач увлачи: добиће прилику да закорачи у тајну представљеног. Да постане део изложеног. Оно што су почев од Бена Николсона, Барбаре Хепворт и Хенри Мура до Аниш Капура, решавали рупама – повезивања две стране скулптуре – Марковић је решио градњом амбијента. Покрет који је испитивао на изложби званој “О срећи... слике”, постепено се удружио са свим поменутиим претходним и био нешто више од скулптуре-слике. Дакле, ако сликари могу да вајају, може и скулптор да слика. То је, својевремено, урадио Војо Станић, вајар по вокацији, то чине Дуњић, Туцовић и Мацановић. То је урадио и Марковић. Омогућио је себи простор да се позабави нечим врло сложеним – простором у којем ће истовремено и сликарско и вајарско као и постављање објеката, сложеној идеји дати јединични израз. Игра која ће настати на изложби “О камуфлажи”, галерија “Београд”, септембар-октобар, 2012, постепено је доведена до циља. Посматрање способности живих бића да се сакрију и да буду “у равни” простора, сакривени и невидљиви, истоветна је способности човека да се изражава на начин који је иронија, персифлажа и нешто још. Ко успева да разуме и да дође до суштине коју уметник успоставља као комуникацију, продро је у само дело, његову срж. Истовремено је постављено питање: зашто и откуда потреба за сакривањем, камуфлирањем,

мимикријом? Наравно, Марковић одговара метафором, индиректно: да би нешто постојало треба да потраје. А интересовање да се одгонетне проблем је управо одредница која ће дати димензију времену, оном које се “троши” да се дође до одговора. У постављеној игри-замци, Марковић је смеистио идеју своје најновије изложбе. Да би се дошло до одгонетања, до “уосећавања”, неопходна је тзв. васпитана имагинација. Тек ће онда посматрач у галерији “Београд” пронаћи елементе скривене камере, нестајања и појављивања на другом месту итд. Оно што посебно чини ову изложбу занимљивом јесте коришћење најкласичнијих средстава и избегавање електронике и толико популарне фотографије.

ЗАКЉУЧАК

Ово је прилог постојећој расправи и дилеми. Али, једно треба да буде јасно: уметничко дело је сложена имагинација, компликовано проницање стварности и сналажење у реалности постојања. Ако уметнику пође за руком да успостави равнотежу између света објективног и света уметности, између реалности и метафизичког бића језика стваралаштва, онда је то велики корак који обезбеђује постојање и уметника, дела и посматрача, конзумента. И ту се дилеме о “умирању” и “рађању” класичне уметности, некако исцрпљују и, што би рекао Аполинер: “(...) умиру као звук ловачких рогова, у ветру.”

